

K Ö S Z Ö N T Ő

Fantoly Zsanett

Büntető eljárásjog a humanizmus szemléletrendszerében

A százéves Király Tibor akadémikus tiszteletére

Király Tibor, a büntető eljárásjog oktatásának és kutatásának hét évtizede meghatározó személyisége, 2020. július 11-én ünnepelte 100. születésnapját. E hosszú és tartalmas életút nem csupán azért egyedülálló, mert a hazai büntetőjogászok közül eddig senki sem élt meg egy évszázadot, hanem azért is, mert Király professzor úr életpályája során munkájának és tehetségének eredményeként szinte minden szakmai elismerést – megérdemelten – megkapott. Munkássága és szakmai érdeklődése sokrétű, illetve szerteágazó. Iskolateremtő jogtudós, aki jogász nemzedékek egész sorában alakította ki a humanizmus mentén kifejlődő jogállamiságra épülő gondolkodásmódot és jogász mentalitást. Haladó szellemű kutató, aki a hagyományok tisztelete mellett mindig előbbre látott saját koránál, írásaiban – a tudománytörténeti felvázolásból kiindulva – előrevetítette a jövőképet, egy megújulni kész jogrendszer képét. Akadémikus, tudomány-szervező, aki a tudós közösség formálásában is szerepet vállalt, utat mutatva nemcsak a jövő nemzedékének, hanem hazai és külföldi tudóstársainak is. Felvidéki magyar jogtudós, aki a Bethlen Gábor Alapítvány keretei között sokat tett a magyarság értékeinek megőrzése, gyarapítása és egyúttal a közép-európai nemzetek békés együttélése érdekében. Életútja és munkássága példaértékű lehet valamennyi jogász számára.

Király Tibor Málcán született, Csehszlovákiában. Egyetemi tanulmányait a pozsonyi Komensky Egyetem Jogtudományi Karán kezdte, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Jogi Karán szerzett másoddiplomát, pontosabban honosította felvidéki jogi diplomáját 1948-ban. Szakmai pályafutását tekintve előbb ügyvédjelöltként dolgozott, majd 1951-ig a rendőrség alkalmazottja volt, ebben az időszakban a rendőrképzésben vett részt oktatóként. 1951-től egyetemi oktató. Több alkalommal volt az ELTE Állam- és Jogtudományi

Karának dékánja (1961–1967; 1976–1979), majd rektorhelyettese (1967–1971). Volt tanszékvezető és kari intézeti igazgató, illetve 1971 és 1974 között a Művelődési Minisztérium Felsőoktatáspolitikai Főosztályának vezetőjeként dolgozott. Utóbbi kapcsán részt vett az akkori felsőoktatási törvény megalkotásában is. Nyugdíjba vonulása óta kutató professzor. Tudományos pályafutását tekintve kandidátusi értekezését 1959-ben, akadémiai doktori értekezését pedig 1971-ben védte meg. 1979-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották, 1987-ben rendes tag lett. 1993 és 1996 között az MTA elnökségének tagja. Számos hazai és nemzetközi tudományos társaságban viselt tisztséget, a teljesség igénye nélkül: a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság (AIDP) magyar nemzeti csoportjának elnöke, majd a társaság igazgatótanácsának tagja volt; ma is tiszteletbeli elnöke a Magyar Jogász Egyletnek és kuratóriumi tagja a Bethlen Gábor Alapítványnak. Széchenyi díjat 1991-ben kapott a humánus büntetőjog és büntető eljárási jog tudományos megalapozásáért, továbbá oktatás- és tudományszervező tevékenységéért. A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjét 1994-ban nyerte el, 2020-ban pedig hét évtized alatt elért eredményeiért, szakmai és emberi szempontok szerint is példamutató tevékenységéért, valamint tudományszervező munkájáért a Magyar Érdemrend középkeresztje a csillaggal kitüntetésben részesült.

Király Tibor tudományos pályafutását mindvégig a jogállami elveken és garanciákon alapuló büntetőeljárási jog kutatása formálta. A jogalkotás és a jogállam viszonyrendszerét vizsgálva írja: *„A jogállam nem olyan állam, amelyben bármilyen törvények uralkodhatnak. Ha ezt vallanók, akkor bármelyik pozitív (tételes) jogot alkotó despotikus államot is jogállamnak tartanók. A jogállam nem függ a formájától, monarchia és köztársaság egyaránt lehet jogállam, de meg kell felelnie a tételes jogot megelőző, fölötte álló erkölcsi és jogi eszméknek, amelyek katalógusa leginkább a különféle nemzetközi egyezmények alapján (Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya – ENSZ 1966, stb.) volna összeállítható. Ha a XIX. században keletkezett jogállam-fogalomra gondolunk, akkor ott annak kellékei között megtaláljuk a szabad emberek kölcsönös megbecsülésén és elismerésén alkotott jogot. A jogállam azzal tesz jót, hogy jogilag rendezett államként jelenik meg, amelyben a jog korlátozza az államhatalmat, szabályozza a jogalkotást, elválasztja az államhatalmi ágakat, biztosítja és oltalmazza a polgárok szabadságjogait, jogbiztonságot ad és igazságot oszt. Ha a jogállam mindezeket nyújtani tudja, nem keveset tesz, kiváltképpen az olyan társadalomban, amelyben nemcsak az anyagi jólét számít értéknek.”* (Király, 2005, 239.) Király Tibor több büntetőeljárási kódex kodifikációs munkálataiban is aktív szerepet játszott. Az 1973. évi Be. jogalkotási folyamata során írta: *„A büntetőeljárásjognak mindig, mindenütt – ha csak*

nem akar a féktelen elnyomás eszközévé válni vagy a bűnöző tehetetlen bűnpártolójává lenni – kényes egyensúly megteremtésére kell törekednie. Biztosítania kell egyfelől a társadalmat arról, hogy felelősségre vonják azokat, akik büntetőtörvénybe ütköző módon szegték meg a társadalom normáit. Másfelől biztosítania kell a polgárokat, hogy a bűnözők elleni fellépés során a hatalom nem korlátozza a jogaikat alaptalanul és mértéktelenül, és nem zaklatja őket lépten-nyomon. A két érdek összehangolásának, egyensúlyban tartásának művészi megalkotásával formálható meg az eszményi büntetőeljárásjog. A büntetőeljárás törvényben itt és most törekedni kellett az egyensúly megteremtésére egyfelől a hatékony bűnüldözés és felelősségre vonás jogi eszközei, másfelől a büntetőjog által is érintett személyek jogai között; vagyis az állam korlátozó és jogokat tiszteletben tartó tevékenysége között. A büntetőeljárásban a jogi garanciák éppen arra valók, hogy biztosítsák ennek az egyensúlynak a megtartását, hogy ki-ki élhessen az őt megillető jogokkal, és hogy végül a büntetőeljárás betölthesse azt a szerepet, amelyet a társadalom tőle elvár.” (Király, 2005, 13.) Király Tibor tankönyvei, monográfiái és tanulmányai alapos tudománytörténeti ismeretekről tesznek tanúságot, munkásságát a történeti és elméleti megközelítés egysége jellemzi (Erdei, 2005, 5.). A büntetőeljárás törvény szempontjából a tudománytörténet szintjén levonható tanúságot így fogalmazta meg: „*A büntetőeljárás törvény (kódex) képes túlélni társadalmi és politikai rendszereket és kisebb-nagyobb kényszerű változások után szolgálni egy új társadalmi, gazdasági, politikai rendszert.*” (Király, 2005, 11.) Az ünnepelt első monográfiája 1962-ben jelent meg „*A védelem és a védő büntetőügyekben*” címmel. Ebben a könyvben a szerző a védelemhez való jog kapcsán ír az ártatlanság vélelméről: „*Az ártatlanság védelme nem gyöngíti a bűnüldöző hatóságok pozícióit, hanem felelősségteljes bizonyító tevékenységre kötelezi őket, aminek eredménye lehet az emberek rendíthetetlen bizalma az igazságszolgáltatás iránt.*” (Király, 2005, 116–117.) „*A vádlott védelme szempontjából azonban nem közömbös, hogy a büntetőeljárás az ártatlanság vagy a bűnösség vélelmén alapszik-e. Az ártatlanság védelme és a védelemhez való jog között gyakorlatilag szoros összefüggés van.*” (Király, 2005, 105.) Az ünnepelt második monográfiája „*Büntető ítélet a jog határán*” címmel 1972-ben látott napvilágot. Többször idézett gondolata: „*A büntetőeljárás elveivel és szabályaival biztosítani kívánjuk, hogy – amit a tárgy természete nem kínál könnyen – az igazság megállapítható legyen és hogy a büntetőhatalmat törvényesen gyakorolják. A büntetőeljárás elvei a bíróság tevékenységében összpontosulnak és teljesednek ki. Ezért a bíróság ítéletének van res iudicata hatása, és ezért fogadjuk el a megállapításait igazaknak. Vannak korok, társadalmi rendszerek, ahol a törvényesség az elnyomó kisebbségnek kedvez, és ahol eleve reménytelen, hogy a bíróságok politikai perekben,*

szociális ügyekben igazságot ítéljenek. Olyan elnyomó birodalmak és országok, ahol földért, kenyérért, függetlenségért küzdő embert nem hazafinak vagy szabadságharcosnak, hanem lázadónak nevezik, és mint ilyent ítélik meg, a bíróság nem állapít meg igazságot. De még itt sem közömbös, azonos-e a bíró a vádlóval, van-e lehetőség a védelemre. A büntetőeljárás elvei nem tudják ugyan egy nevezőre hozni az elnyomót és az elnyomottat, de mégis humanizálják a társadalmat. Ha a büntetőeljárásban megtartják az általánosan nemzetközileg is elfogadott elveket; ha a bizonyítás nem aljasodik kényszervallatássá, a védő meri ellátni tisztét, és a bíró megőrzi méltóságát, bizalmat kelt az igazságszolgáltatás iránt és reményt nyújt az ítéletre várókban.” (Király, 1972, 311–312.) Jelen sorok írója abban a megtiszteltetésben részesült, hogy a szegedi büntetőjogi iskolában Nagy Ferenc és Cséka Ervin professzorokat mondhatta mestereinek. Cséka professzor – Erdei Árpád szavaival élve – „Király Tibor mellett a büntetőeljárás jog legjelentősebb mai¹ művelőjének és Király Tibor megbecsült barátjának” tekinthető. A felnövekvő tudósgeneráció tagjai számára meghatározó a mester személyisége, szakmai szemlélete és humánus gondolkodásmódja. A jó mester nem csupán saját tanait képes megismertetni a tanítvánnyal, hanem a tudományterület meghatározó személyiségeinek gondolatmenetébe is bevezeti a jelöltjét. Így ismerhette meg jelen sorok szerzője Király Tibort – tankönyvei, monográfiái és szakkikvei által – jóval korábban, minthogy az első tudományos előadását hallhatta volna. És így válik Király Tibor tudománytörténeti és eljárásdogmatikai szemlélete további jogász generációk tudományos fejlődésének alapjává. Remélhetőleg még több sok 100 évre.

Felhasznált irodalom

- Erdei Á. (2005): *Előszó*. In: Király T. (2005): Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból. Budapest: ELTE-ÁJK, 5.
- Erdei Á. (szerk.) (1995): *Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Király T. (1972): *Büntetőítélet a jog határán*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Király T. (2005): *A magyar büntetőeljárásjog fel évszázados történetének vázlata*. In: Király T. (2005): Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból. Budapest: ELTE-ÁJK, 13–21.
- Király T. (2005): *Az ártatlanság véelme és a védelem*. In: Király T. (2005): Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból. Budapest: ELTE-ÁJK, 105.

1 Az Erdei Árpádtól származó idézet 1995-ben született (Erdei, 1995, 12.).

Király T. (2005): *Jogalkotás és jogállam*. In: Király T. (2005): Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból. Budapest: ELTE-ÁJK, 239–245.

Király T. (2005): *Mit ér az ártatlanság véelme?* In: Király T. (2005): Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból. Budapest: ELTE-ÁJK, 116.